

تبیین عوامل موثر بر حس تعلق به مکان در محلات برنامه ریزی شده شهری با استفاده از معادلات ساختار (مطالعه موردی: محله جاهد شهر مشهد)

ایمان قلندریان*، فاطمه میرزائیان**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۱/۰۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۸/۱۲

چکیده

در جوامع امروزی که بحران هویت یکی از مشکلات پیش روی شهرنشینی در توسعه‌های جدید است؛ احساس تعلق به مکان با گسترش روح مشارکت و تعامل با مکان به ایجاد دغدغه‌های مشترک میان ساکنین و افزایش میزان پایداری اجتماعی می‌انجامد. هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی وضعیت میانگین شاخص‌های حس تعلق به مکان در محله جاهد شهر مشهد و تبیین روابط علی میان مولفه‌های آن است. این پژوهش مبتنی بر پارادایم اثبات‌گرایی، منطبق بر ملاحظات روش‌شناسی کمی از نوع توصیفی تحلیلی است که با روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه انجام شده است. به‌وسیله مدل‌سازی معادلات ساختاری میزان تاثیر هر یک از مولفه‌ها بر حس تعلق به مکان مشخص گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مولفه ادراکی معنایی، بیشترین میزان تاثیر گذاری بر حس تعلق به مکان در محله جاهد شهر را دارد و در درجات بعدی مولفه‌های فردی-اجتماعی، کالبدی-زمینه‌ای و فعالیتی-عملکردی قرار گرفته‌اند.

واژه‌های کلیدی

جاهد شهر، حس تعلق به مکان، محله برنامه ریزی شده، معادلات ساختاری.

* استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، (مسئول مکاتبات).

** دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران.

E mail: ghalandarian@um.ac.ir

E mail: fa.mirzaeiyan@mail.um.ac.ir

مقدمه

اشتغال و خدمات به صورت افقی (عموماً به غرب و شمال غرب) گسترش یافته است. از سیاست های اتخاذی مدیریت شهری، ایجاد مجموعه های مسکونی برنامه ریزی شده در توسعه های جدید این شهر می باشد. مجتمع های جدید ساخته شده شهرک غرب نمونه ای از تحقق این سیاست هاست (محمدنیا و همکاران، ۱۳۹۴). در طراحی اینگونه جوامع برنامه ریزی شده عمدتاً بر تامین واحد مسکونی بیشتر تمرکز شده و ویژگی های کیفی فضا و شکل گیری پیوندهای عاطفی میان مردم و فضاهای شهری در رده دوم اهمیت قرار داشته اند (سلطانی و حاتمی گلزاری، ۱۴۰۰، ۳۸). نتیجه این بی توجهی شکل گیری ساختمان هایی بی روح بدون ارتباطات اجتماعی و کاهش میزان حس تعلق افراد در اینگونه محلات برنامه ریزی شده است (بهرام پور و مدیری، ۱۳۹۴). در بین محلات شهرک غرب مشهد، محله جاهدشهر به دلیل قدمت و طول مدت بیشتر سکونت، به عنوان مطالعه موردی انتخاب گردید. پژوهش حاضر با هدف تبیین عوامل موثر بر حس تعلق و کشف روابط میان مولفه های حس تعلق مکان در توسعه های جدید و محلات برنامه ریزی شده نظیر محله جاهد شهر مشهد به دنبال پاسخ به این سوال است که میزان تاثیر گذاری مولفه ها و شاخص های حس تعلق به مکان در محله جاهد شهر چگونه است؟

مبانی نظری پژوهش

مفهوم مکان

مکان به عنوان واحدی از تجربه قلمداد می شود که در آن فعالیت ها و ابعاد کالبدی با هم آمیخته می شوند (دانش پایه و همکاران، ۱۳۹۶). به نوعی می توان مکان را محصول تجربیات زیسته دانست (Gokce & Chen, 2021) مکان فضایی است که در فرایند فرهنگی، فردی و اجتماعی معنا می یابد. مردم فضا را براساس پیوندهای اجتماعی، احساسی و عواطف خود به مکان تغییر میدهند. گیرین^۱ (۲۰۰۰) مکان را در سه شخصیت توضیح میدهد؛ موقعیت جغرافیایی، پارامترهای فیزیکی و هویتی که از معنا و ارزش تشکیل شده است. رلف^۲ (۱۹۷۶) نیز مکان را در سه وجه کالبد، فعالیت و معنا تعریف می کند. وی معتقد است که از میان این سه وجه، معنا نسبت به دو وجه دیگر از اهمیتی بیشتر برخوردار است و دشوارتر از بقیه به دست می آید.

مکان از نظر پدیدارشناسی چیزی بیش از یک محل انتزاعی است؛ مطابق نظر مارتین هایدگر "مکان" و "رویداد" به یک معنا هستند؛ یعنی جایی که بودن در آن اتفاق می افتد (عنانهاد و همکاران، ۱۳۹۷).

بنابراین مکان و میزان تعامل با آن نقش مهمی در ادراک، شکل گیری

در میان مشکلات پیش روی شهرنشینی، بحران مکان به مفهوم بحران معنای اجتماعی مکان یکی از ملموس ترین آنهاست (پرتوی، ۱۳۸۱). این بحران بیشتر در ایجاد محیط های شهری فاقد پیشینه تاریخی و جدید و ارتباط با بافت اطراف آن مشهود است (Ghafourian & Hesari, 2017). فضای محلات تاریخی همواره نمونه ای از نمایش هویت و تعلق جمعی ساکنان به مکان بوده است و توجه به تعلق مکانی که طول تاریخ از عوامل اصلی در طراحی و ساخت محلات شهری می شود، در این قرن به عنوان یکی از نیازهای اولیه انسان مورد غفلت واقع شده است (طهماسبی زاده و سلیمانی، ۱۴۰۰، ۱۵۳). امروزه به دلیل توسعه نامناسب، فرایند از هم گسیختگی مکان با سرعت بیشتری به از بین رفتن پیوند افراد با مکان ها منجر شده است (امیری و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۴۹). به طوری که گسست پیوندهای عاطفی و تضعیف حس تعلق به مکان یکی از شاخص ترین مشکلات معماری و شهرسازی امروزی است (قشقایی و همکاران، ۱۳۹۷؛ محمد مرادی و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۷۳؛ حق پرست و همکاران، ۱۳۹۸؛ مجتوبی و همکاران، ۱۴۰۰).

انسان با ادراک مکان به درک و شناخت خود دست می یابد. ادراک ذهنی مردم و احساسات آگاهانه ای آن ها از محیط حس تعلق به مکان نامیده می شود (عناستانی و جلالی، ۱۴۰۰، ۲۱). این احساس به عنوان پیوندی موثر که مردم با قرارگاه های مکانی برقرار می کنند نام برده می شود (نژاد ابراهیمی و شیخ الحکمایی، ۱۴۰۰، ۶۱). جایی که در آن تمایل به ماندن دارند و تداوم حضور افراد در آن مکان وابسته به حس تعلق نسبت به آن مکان است (اجلی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۰۶). نیاز انسان به تعامل شناختی، عاطفی و رفتاری با مکانی که در آن زندگی می کند یا به عبارتی "حس تعلق به مکان" از جمله مهم ترین ابعاد رابطه انسان و مکان است (صالحی بالادهی و همکاران، ۱۴۰۲، ۳۲). فرایندهای روانی و اجتماعی ناشی از حس تعلق به مکان ریشه در احساس جامعه، احساس اعتماد متقابل، ارتباطات اجتماعی، نگرانی ها و ارزش های مشترک منجر به کنش و همکاری در سطح جمعی می شود بنابراین می توان گفت؛ احساس تعلق به مکان به عنوان یک محرک برای توسعه سرمایه اجتماعی محلی و مشارکت شهروندان در مورد مکان و محله خود عمل می کند (Escalera Reyes, 2020). در طول چند دهه اخیر در ایران الگوی غالب توزیع فضایی مهاجرت در شهرهای شمالی و شمال شرق کشور حاکی از مهاجرپذیری بالای این مناطق است. این موضوع بیانگر ارتباط معنادار میان مهاجرپذیری و توسعه یافتگی در کلانشهرها است (قلندریان و داداش پور، ۱۳۹۵). کلان شهر مشهد با فرایند سریع شهری شدن و نیاز به تامین مسکن،

خاطرات و تجارب مختلف دارد و تجربه‌های انسانی کیفیت‌های متنوعی از معنی و احساس را در بر میگیرند. مولفه‌های کالبد، فعالیت و معنا را می‌توان از موضوعات اصلی مکان بر شمرد. مطابق آن چه بیان شد، مکان علاوه بر جنبه کالبدی دارای مجموعه‌ای از پیام‌ها و مفاهیمی است که افراد بر اساس انتظارات، علایق، نقش‌ها و عواملی دیگر آن را درک و قضاوت می‌کنند. محققان این احساس عمومی را «حس مکان» می‌نامند.

حس مکان و سطوح آن

حس مکان تلفیقی از خودآگاه و ناخودآگاه است؛ مفهومی است غنی که شخص را در ارتباطی درونی با محیط قرار میدهد، به طوری که فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط یکپارچه شود (مطلق و فرهادی پور، ۱۳۹۹، ۱۱۲). این حس موجب تبدیل یک فضای معمولی به مکانی با خصوصیات رفتاری و ویژگی‌های حسی خاص، یادآوری تجارب گذشته و دست‌یابی به هویت برای افراد می‌شود (خندان و رضایی، ۱۳۹۹، ۹۴). بنابراین، این اصطلاح شامل مجموعه‌ای از معانی مانند دانش، تعلق، تعهد و رضایت است که فرد را با یک مکان خاص مرتبط می‌کند (Abou-Shouk et al, 2017). حس مکان دارای سطوح مختلفی است؛ برای مثال هیومن^۳ پنج گونه حس مکان را معرفی کرده است که عبارت از ریشه‌داری عقیدتی، ریشه‌داری ناخودآگاه، مکان نسبی، بیگانگی با مکان و بی‌مکانی است (Hummon, 1992) کراس^۴ (۲۰۰۱) حس مکان را ترکیبی از رابطه با مکان و فعالیت‌های اجتماعی تعریف نمود. او رابطه با مکان را به صورت زندگی‌نامه‌ای، معنوی، عقیدتی، روایتی مادی و وابستگی دسته‌بندی می‌کند که با عواملی نظیر هویت، درونیت و رضایتمندی ۵ سطح مختلف از حس مکان را ایجاد می‌کند: ریشه‌داری منسجم، ریشه‌داری غیرمنسجم، بیگانگی با مکان، بی‌مکانی نسبی و بی‌مکانی مطلق (Cross, 2001). از نظر رلف عمیق‌ترین سطح وابستگی به مکان به صورت ناخودآگاه به وجود می‌آید و طی آن انس و آشنایی با مکان از بخش هوشیار آگاهی محو می‌شود. رلف (۱۹۷۶) این وابستگی را ریشه‌داری می‌نامد. او هفت درجه از بیرونیت و درونیت را برای حس مکان، بیان می‌کند که شامل طیف وسیعی از خود بیگانگی و بی‌خانمانی تا تعلق به مکان و هویت عمیق و کامل با یک مکان را شامل می‌شود (Relph, 1976). برخی دیگر از پژوهشگران، حس مکان را شامل دل بستگی به مکان، حس تعلق به جامعه و وابستگی مکان می‌دانند. در این رابطه حس تعلق به جامعه، به فرد این احساس را میدهد که به یک نظام پشتیبان و قابل اعتماد تعلق دارد؛ اما در دل بستگی به

مکان، پیوند عاطفی صرفاً در رابطه با محیط‌های اجتماعی نیست؛ بلکه ویژگی‌های فیزیکی محیط را نیز شامل می‌شود (Pretty et al, 2003). از میان سطوح بیان شده در رابطه با مفهوم حس مکان مطابق دیدگاه نظریه پردازان، با توجه به جامعیت نظریه، سطح بندی کامل حس مکان، تدقیق جایگاه حس تعلق به مکان در میان سایر سطوح و تعیین مرز میان مفاهیم همجوار حس تعلق به مکان نظریه شامای مبنای پژوهش قرار گرفته است. مطابق جدول ۱ سطوح حس مکان از دیدگاه شامای و سایر نظریه پردازان معادل سازی شده است.

حس تعلق به مکان و عوامل موثر بر آن

حس تعلق یا تعلق داشتن، نیاز عاطفی انسان به عضویت پذیرفته‌شده در یک گروه برای حفظ روابط نزدیک و ایمن است که باعث ایجاد احساس امنیت، مراقبت و محبت می‌شود. احساس تعلق به عنوان تجربه درگیری شخصی در یک محیط است، به طوری که افراد احساس می‌کنند خود جزئی جدایی ناپذیر از آن محیط هستند (Kitchen et al, 2015).

انسان، مکان و تعاملی که بین این دو صورت می‌پذیرد از عوامل موثر در شکل‌گیری فرایند حس تعلق به مکان است (ضابطیان و همکاران، ۱۳۹۷) بررسی جنبه‌های مختلف ادبیات موضوع؛ به نقش چهار عامل اصلی در شکل‌گیری احساس تعلق به مکان اشاره می‌کنند که عبارت‌اند از؛ ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی مکان، ویژگی‌های فردی و شخصیتی، مدت زمان سکونت و تعامل با مکان و مشارکت اجتماعی. این عوامل بر میزان قوت و ضعف احساس تعلق به مکان موثرند (پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۲). به استناد نظرات پژوهشگران شاخص‌های هریک از مولفه‌ها مطابق جدول ۲ بیان شده است.

حس تعلق کالبدی به مکان برگرفته از عناصر و اجزای کالبدی مکان؛ بخشی از فرایند شناخت و هویت انسانی می‌باشد (کاملی و عظمتی، ۱۴۰۰، ۲۴۶) و به جنبه‌هایی از مکان اطلاق می‌شود که در آن اثرات کالبدی بر شکل‌گیری حس تعلق به مکان موثر است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۵). این بعد از حس تعلق به مکان را که می‌توان با جنبه‌های کارکردی مکان مرتبط دانست، با عنوان کیفیت و ارزشی که یک مکان در برآوردن نیازهای اقتصادی و فیزیکی افراد دارد؛ شناخته می‌شود (Ramkison et al, 2013).

جدول ۱. سطوح حس مکان از دیدگاه نظریه پردازان (منبع: نگارندگان)

Table 1. Levels of sense of place from the point of view of theorists (source: authors)

سطوح حس مکان از دیدگاه نظرات مختلف					سطوح حس مکان از دیدگاه شامی (۱۹۹۱)	
Prettyet al, 2003	Cross 2001	Hummon 1992	Relph 1976	Gussow 1976	ویژگی	عنوان
-	بی مکان مطلق	بی مکانی	وجود داشتن در بیرون	-	در ادبیات حس مکان مورد توجه نیست اما در سنجش حس مکان مورد استفاده است	بی تفاوتی نسبت به مکان
-	بی مکان نسبی	بیگانگی با مکان	بیرون بودن بی طرفانه	آشنایی سطحی با مکان	آگاهی از قرارگیری در مکان فراتراز یک آدرس یا موقعیت نیست.	آگاهی از قرار گیری در یک مکان
تعلق به جامعه	بیگانگی با مکان	مکان نسبی	حضور اتفاقی در بیرون	آشنایی معمولی با مکان	فرد با مکان احساس بودن و تقدیر مشترک داشتن دارد و آن چه برای مکان رخ میدهد، برای فرد مهم است.	تعلق به مکان
دل بستگی به مکان	ریشه داری نامنسجم	ریشه داری ناخودآگاه	دردرون بودن با واسطه	-	فرد ارتباط عاطفی وسیعی با مکان دارد. در این حالت بر منحصر به فرد بودن مکان تأکید میشود.	دل بستگی به مکان
-	-	-	حضور رفتاری دردرون	آشنایی بسیار عمیق با مکان	درآمیختگی فرد با نیازهای مکان. در این حالت در فرد عشق، حمایت و از خودگذشتگی نسبت به مکان وجود دارد.	یکی شدن با اهداف مکان
وابستگی به مکان	-	-	درون بودن همدلانه	-	این سطح به نقش فعال فرد در اجتماع به علت تعهد به مکان توجه دارد. این سطح از رفتارهای واقعی افراد برداشت می شود.	حضور در مکان
-	ریشه داری منسجم	ریشه داری عقیدتی	وجود داشتن دردرون	-	بالاترین سطح احساس و تعهد نسبت به مکان، در این سطح آمادگی برای رها کردن علایق فردی و جمعی به خاطر علایق بزرگتر نسبت به مکان وجود دارد.	فداکاری برای مکان

بر اساس تاریخ، علایق یا نگرانی های مشترک اشاره دارد (song & Soopramanien, 2018). این بعد از حس تعلق به مکان را می توان به عنوان همذات پنداری یا ریشه داشتن فرد با یک مکان توصیف کرد (Adewale et al, 2020). لویکا (۲۰۰۸) حس تعلق اجتماعی به مکان را این چنین توصیف می کند: ممکن است من به یک مکان به دلیل اینکه دوستانم در آن جا زندگی می کنند، یا ریشه های خانواده من از آنجاست احساس تعلق کنم و بنابراین مکان برای هویت شخصی من مهم است. بسیاری از مطالعات نشان دادند که عوامل فردی و ویژگی های اقامتی همچون محل تولد، میزان حضور افراد در مکان و طول مدت اقامت رابطه مستقیمی با حس تعلق به مکان داشته

استمدن^۵ (۲۰۰۳) در مطالعات پیرامون نقش مولفه کالبدی بر حس تعلق به مکان شاخص های زمین های، وجود خدمات و تسهیلات، موقعیت قرارگیری در زمینه شهری و نحوه ارتباط با پیرامون را از عوامل کالبدی موثر بر حس تعلق به مکان بر می شمارد. به نوعی مکان با برآورده کردن سطحی از نیازهای مادی و معنوی انسان، وابستگی شخص را به خود افزایش می دهد؛ لذا وابستگی، پیوند عاطفی و تعلق به مکان، زمانی تقویت می شود که بین نیازهای کاربران و محیط آن ها یک تعامل سازنده برقرار باشد (طهماسبی زاده و سلیمانی، ۱۴۰۰، ۱۵۶) بعد دیگر، پیوند اجتماعی مکان و یا تعلق اجتماعی است. (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹) تعلق اجتماعی به عضویت در یک مکان و گروهی از افراد، مانند دوستان و خانواده و همچنین ارتباط بین آن ها

و به طور قابل توجهی بر حس تعلق به مکان تاثیر گذارند (Song & Soopramanien, 2018) هر چه مدت زمان سکونت فرد در یک مکان افزایش یابد، وابستگی افراد به تعامل با دیگران در آن مکان که تأثیر مثبتی بر تعلق مکانی دارند، افزایش می یابد (رهروی پوده و تدین، ۱۴۰۱، Hernandez & Hidalgo, 2007). بنابراین مولفه های ادراکی از طریق تجربه ی محیط، جنبه معنایی حس تعلق به مکان را تحت تاثیر قرار می دهند و میتوان اتصال فرد به محیط را نتیجه شکل گیری حس تعلق به مکان دانست.

جدول ۲. عوامل موثر بر حس تعلق به مکان از دیدگاه پژوهشگران (منبع: نگارندگان)

(Table 2. Factors affecting the sense of belonging to a place from the perspective of researchers (source: authors)

مؤلفه ها	عوامل موثر بر حس تعلق مکانی	جوان فروزنده و مطلبی، ۱۳۸۹	صادقی فرشته و همکاران، ۱۳۹۱	پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۲	میرغلامی و آیشم، ۱۳۹۴	دانش پایه و همکاران، ۱۳۹۶	شهبانی و پورسلیمان امیری، ۱۳۹۶	حبیبی و همکاران، ۱۳۹۷	ظاهر طلوع دل و همکاران، ۱۳۹۹	Steele, 1981	Altman & Low, 1992	Norberg-Schulz, 1997	Salvesen, 2002	Hernandez et al., 2007	Lewicka, 2011	Ujang, 2013	Hashemzad et al, 2013	Ghafourian & Hesari, 2017
کالبدی - زمینه ای	نفوذپذیری	*	*	*	*	*	*	*	*								*	
	موقعیت قرارگیری		*	*	*	*	*	*	*				*				*	
	غناى بصرى		*	*	*	*	*	*	*				*					
	کیفیت کالبدی مکان		*	*	*	*	*	*	*						*			
	تناسبات بصری	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
فعالیتی - عملکردی	آسایش		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	انعطاف پذیری	*			*	*	*	*	*				*	*	*	*	*	
	دسترسی به امکانات	*			*	*	*	*	*				*	*	*	*	*	
فردی - اجتماعی	میزان تعامل بامکان		*	*											*	*	*	
	طول مدت سکونت		*	*											*	*	*	
ادراکی - معنایی	رضایت مندی		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	قابلیت ادراک مکان		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	هویت و شخصیت		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

پیشینه پژوهش

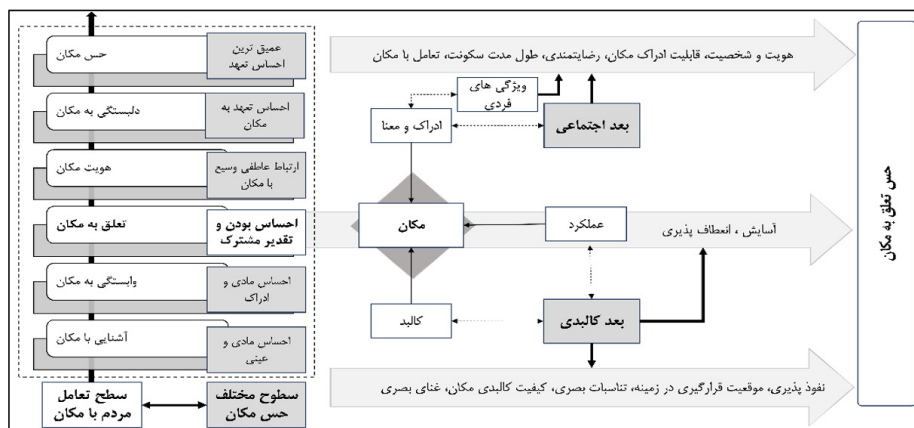
امیری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش ارزیابی عوامل مؤثر بر حس تعلق شهروندان به فضاهای شهری به تعیین شاخص های مؤثر در تقویت حس تعلق فضاهای شهری و میزان تحقق آن ها در میدان انقلاب بندر بوشهر پرداختند. ابزار گردآوری داده ها در این پژوهش پرسشنامه است و با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی، شاخص ها ارزیابی گردیده اند. مطابق نتایج پژوهش مولفه های اثرگذار بر حس تعلق به مکان شامل ادراکی-شناختی، کالبدی و اجتماعی است که شاخص های خاطره انگیزی، دسترسی، خوانایی، زیبایی بصری، تامین فعالیت ها و تعامل اجتماعی به عنوان شاخص های اثرگذار بر حس تعلق به مکان نامبرده شده اند. به منظور درک بهتر ابعاد، مولفه ها و عوامل مؤثر بر حس تعلق به مکان، مدل مفهومی تعلق مکانی در قالب شکل ۱ پیشنهاد می شود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر مبتنی بر پارادایم اثبات گرایی، با ملاحظات روش شناسی کمی و از نوع توصیفی تحلیلی است. از آنجایی که مطالعه و بررسی جایگاه مجموعه معیارها و مولفه های مؤثر در ارتباط با شکل گیری حس تعلق به مکان در محلات برنامه ریزی شده شهری می باشد، نیازمند بررسی روابط علت و معلولی است. با توجه به نوع هدف، تحقیق در زمره تحقیقات کاربردی است و از جهت دامنه زمانی، می توان آن را بخشی از تحقیقات مقطعی دانست. برای ترسیم مدل ارتباطات نظری بین متغیرهای اصلی تحقیق از مدل معادلات ساختاری بهره گرفته شده است. گردآوری اطلاعات مبتنی بر روش کتابخانه ای و پیمایشی با ابزار پرسشنامه (مبتنی

حق پرست و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان تاثیر مولفه های هویت مکان بر حس تعلق، به بررسی همبستگی میان مولفه های هویت مکان و حس تعلق به مکان در مجموعه بازار تاریخی تبریز پرداختند. این پژوهش با ابزار پرسشنامه تصادفی صورت گرفته است که نتایج آن حاکی از تاثیر رگرسیونی مولفه های خاطره انگیزی و رضایتمندی بر حس تعلق به مکان است. در بسیاری از مطالعات، مشخص شده است که رضایت از یک مکان، موجب تعهد فرد به آن مکان نیز می شود (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹، ۱۸). این تعهد به ترجیح دادن منافع مکان به منافع شخص می انجامد (فتح بقالی و همکاران، ۱۳۹۵) لذا به طور کلی می توان گفت احساس تعلق به یک مکان بازتابی از ارزیابی عاطفی و رضایت افراد در مورد آن مکان خاص است (Ghafourian & Hesari, 2017)

نادی و کیان ارثی (۱۴۰۱) در پژوهش تبیین و اولویت بندی ابعاد تعلق به مکان در محوطه های دانشگاهی از منظر دانشجویان، با بررسی چند نمونه موردی به تبیین و اولویت بندی ابعاد تعلق به مکان پرداختند. این پژوهش با ماهیت توصیفی تحلیلی و ابزار پرسش نامه صورت گرفته است. مطابق نتایج پژوهش مولفه های اثرگذار بر حس تعلق به مکان اجتماعی، معنایی، کالبدی و فعالیتی هستند. مولفه اجتماعی به عنوان یکی از مهم ترین عوامل اثرگذار بر حس تعلق به مکان بیانگر آن است که تعلق به مکان با رشد تعامل مثبت افراد و تطابق اجتماعی آنها توسعه می یابد و قدرت تعلق به مکان با میزان این ارتباطات، رابطه مستقیم دارد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۹، ۱۸).

شکل ۱. مدل مفهومی سطوح حس مکان، ارتباط میان ابعاد، مولفه ها و شاخص های حس تعلق به مکان (منبع: نگارندگان)

Figure 1. Conceptual model of levels of sense of place, relationship between dimensions, components and indicators of sense of belonging to place (source: authors)

تحقیق، کنترل یا خنثی می شود (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۷). در این پژوهش اثر عوامل اقتصادی جهت سنجش میزان تاثیر شاخص های احساس تعلق به مکان در محله جاهد شهر کنترل شده است. تاثیر خالص مولفه کالبدی-زمینه ای ۰/۱۲، تاثیر خالص مولفه فعالیتی-عملکردی ۰/۰۹، تاثیر خالص مؤلفه فردی-اجتماعی ۰/۱۹ و بیشترین تاثیر متعلق به مولفه ادراکی معنایی با ۰/۹۳ بر حس تعلق به مکان است که دارای بالاترین میزان اثرگذاری و بیشترین درجه معناداری ارتباط با حس تعلق به مکان می باشد.

تحلیل مسیر

جهت تبیین روابط میان مولفه های اثرگذار بر حس تعلق به مکان از شیوه تحلیل مسیر استفاده شد. تحلیل حاصل از این روش در شکل ۳ مشاهده می شود که رابطه میان عوامل موثر بر حس تعلق به مکان را به این شرح نشان میدهد؛ مولفه «کالبدی-زمینه ای» به عنوان متغیر (عامل) مستقل نسبت به مولفه «فعالیتی-عملکردی» شناخته شده و با وزن ۰/۶۴ بر مولفه های «فردی-اجتماعی» اثرگذار است. در این مدل می توان دو مولفه «فردی-اجتماعی» و «فعالیتی-عملکردی» را به عنوان مولفه های میانجی در نظر گرفت که با وزن های ۰/۷۲ و ۰/۲۸ بر مولفه «ادراکی-معنایی» تاثیر می گذارند. متغیر «فعالیتی-عملکردی» علاوه بر تاثیر مستقیم بر مولفه ادراکی-معنایی با وزن ۰/۳۶ بر مولفه «فردی-اجتماعی» نیز تاثیر میگذارد. در این میان مولفه «ادراکی-معنایی» به عنوان مولفه وابسته شناخته شده و تحت تاثیر مولفه های «فردی-اجتماعی» و «فعالیتی-عملکردی» قرار دارد.

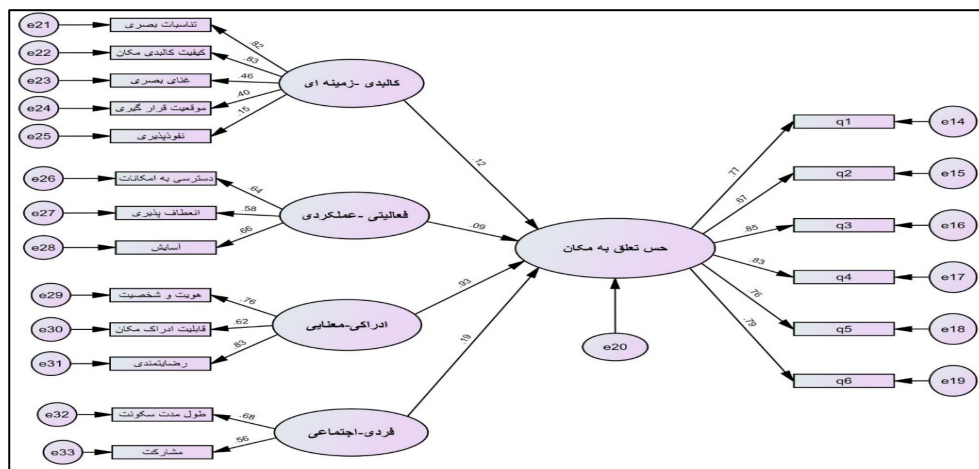
نتایج حاصل از مدل تحلیل مسیر بیانگر آن است که مولفه «کالبدی - زمینه ای» به عنوان متغیر(عامل) مستقل بر مولفه های «فردی-اجتماعی» و «فعالیتی-عملکردی» تاثیرگذار است و دو مولفه

بر طیف لیکرت) است. جامعه آماری، ساکنان محله جاهد شهر مشهد هستند و حجم نمونه شامل ۱۹۵ ساکنان این محله می باشد. روش نمونه گیری، تصادفی ساده است که مطابق آن همه افراد شانس مساوی برای انتخاب شدن دارند. در بخش تحلیل داده ها در این پژوهش دو اقدام صورت گرفته است: در مرحله اول استفاده از مدل سازی معادلات ساختاری با هدف بررسی میزان تاثیر گذاری هر یک از مؤلفه ها بر حس تعلق به مکان، (در Amos) و در مرحله دوم با استفاده از روش تحلیل مسیر ارتباط میان مولفه های اثرگذار بر حس تعلق به مکان سنجیده شد.

تحلیل مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار آموست^۷

مدل ساختاری با استفاده از نرم افزار آموست مورد ترسیم قرار گرفت (شکل ۲) که از دو قسمت اندازه گیری و ساختاری تشکیل شده است. در بخش اندازه گیری ارتباط متغیرهای اصلی پژوهش با سنجنده های آنها مورد بررسی قرار می گیرد. پیکان هایی که از اشکال بیضی به اشکال مستطیل کشیده شده است نشانگر بعد اندازه گیری مدل است. ارقامی که روی پیکان های بخش اندازه گیری مدل وجود دارد بیانگر بارهای عاملی هر کدام از شاخص های سنجش شونده برای تعیین متغیر پنهان می باشد. بخش ساختاری مدل نشان دهنده ارتباط متغیرهای پنهان و مستقل تحقیق بر متغیر وابسته حس تعلق به مکان می باشد که با ارتباط اشکال بیضی با همدیگر نشان داده شده است.

در پژوهش حاضر جهت افزایش اعتبار داده ها، با در نظرگیری اثرات متغیر کنترلی به بررسی تاثیر متغیرهای پنهان پرداخته شده است. در واقع متغیرهای کنترل شده، متغیرهایی هستند که در جریان تحقیق مورد کنترل قرار می گیرند و به بیان دیگر، تاثیرات آنها بر فرایند

شکل ۲. نمودار روابط علی استاندارد شده مدل پژوهش (منبع: نگارندگان)

Figure 2. Standardized causal relationship diagram of the research model (source: authors)

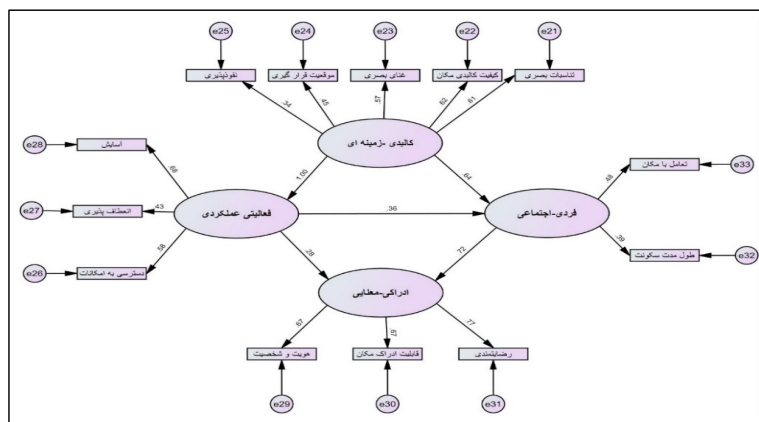
رضایت روحی او، امکان معنا بخشیدن به آن مکان را برای وی میسر می‌نماید. پس با توجه به اثبات اهمیت بسزای مولفه‌ی ادراکی-معنایی و نتایج حاکی از روابط علی میان مولفه‌های اثرگذار بر حس تعلق به مکان (شکل ۳) میتوان در راستای افزایش حس تعلق به مکان در محله جاهدشهر، با بهبود سطح شاخص‌های مولفه‌ی کالبدی-زمینه‌ای و فعالیتی-عملکردی در جهت ارتقای مولفه ادراکی-معنایی اقدام نمود. با توجه به نقش مستقل و تاثیرگذار مولفه‌ی کالبدی-زمینه‌ای و ارتباط آن با دانش طراحی شهری، مدیریت شهری و توسعه‌ی محلات برنامه‌ریزی شده، می‌توان ضمن اولویت بندی در وهله‌ی اول در جهت بهبود وضعیت شاخص‌های تناسبات بصری و کیفیت کالبدی مکان که بیشترین میزان تاثیرگذاری مستقیم بر مولفه کالبدی-زمینه‌ای را دارند اقدام کرد. همچنین ضمن ارتقای مولفه‌ی کالبدی-زمینه‌ای وضعیت مولفه‌ی فردی-اجتماعی که تحت تاثیر این مولفه قرار دارد بهبود خواهد یافت که این شرایط تاثیر بسزایی بر مولفه‌ی ادراکی-معنایی خواهد داشت. همچنین پیشنهاد می‌شود ضمن مطالعه و پژوهش، عوامل موثر بر شاخص‌ها شناسایی شوند تا بتوان به طور مجزا در جهت برنامه‌ریزی برای ارتقای موثر هر یک از شاخص‌ها اقدام نمود.

پی‌نوشت‌ها

1. Gieryn
2. Relph
3. Cross
4. Hummon
5. Stedman
6. Lewicka
7. AMOS

نقش نویسندگان

بررسی ادبیات، جمع‌آوری داده‌ها، تهیه متن دست‌نوشته، تجزیه و تحلیل، تفسیر داده‌ها توسط فاطمه میرزائیان، نحوه تنظیم مقاله، بررسی داده‌ها و راهنمایی نگارش توسط ایمان قلندریان انجام گرفته است.

شکل ۳. روابط علی استاندارد شده میان مولفه‌های موثر بر حس تعلق به مکان (منبع: نگارندگان)

Figure 3. Standardized causal relationships between the factors affecting the sense of belonging to the place (source: authors)

نتیجه‌گیری

این مقاله با هدف بررسی وضعیت میانگین مولفه‌ها و شاخص‌های حس تعلق به مکان در محله جاهد شهر مشهد و تبیین روابط علی میان مولفه‌ها انجام شد. بدین جهت مدل نظری استخراج شده، توسط ساکنان محله جاهد شهر مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که مولفه‌ی ادراکی-معنایی بیشترین میزان اثرگذاری بر حس تعلق به مکان را دارد. این نتایج با پژوهش دانش پایه و حبیب (۱۳۹۶) که مولفه‌ی کالبدی بیشترین میزان همبستگی با انگاره حس مکان را دارد و مولفه‌ی ادراکی-معنایی با کمترین میزان همبستگی در ردیف آخر قرار گرفته است، متفاوت است. این مسئله می‌تواند ناشی از ذکر مولفه‌ی کالبدی-زمینه‌ای در این پژوهش به عنوان مولفه‌ی مستقل و تاثیرگذار بر سایر مولفه‌ها در مدل تحلیل مسیر باشد.

در پژوهش حق پرست و همکاران (۱۳۹۸)، شاخص‌های رضایتمندی و ادراک مکان به عنوان عواملی با بیشترین میزان همبستگی با حس تعلق به مکان معرفی شد، در پژوهش حاضر نیز این شاخص‌ها در ارتباط با مولفه‌ی ادراکی-معنایی به عنوان موثرترین عوامل بر حس تعلق به مکان شناسایی شدند. این موضوع می‌تواند حاکی از اهمیت مولفه معنا به عنوان یکی از عناصر تشکیل دهنده‌ی مکان باشد؛ بنابراین مطابق نتایج پژوهش صالحی بالادهی و همکاران (۱۴۰۲) می‌توان ادعان نمود ادراک مکان، برقراری ارتباط مثبت بین فرد و مکان و احساس

۱- تعارض منافع نویسندگان

نویسندگان به طور کامل از اخلاق نشر تبعیت کرده و از هرگونه سرقت ادبی، سوء رفتار، جعل داده‌ها و یا ارسال و انتشار دوگانه، پرهیز نموده‌اند و منافعی تجاری در این راستا وجود ندارد و نویسندگان در قبال ارائه اثر خود وجهی دریافت ننموده‌اند.

۲- فهرست مراجع

۱۳. خندان، پریا؛ و رضایی، حسین. (۱۳۹۹). بررسی و تحلیل چگونگی تطابق عوامل کالبدی با ابعاد ادراکی-شناختی حس مکان از منظر فرهنگی-اجتماعی، مورد مطالعه: فضاهای عمومی شهر کرمانشاه. *مجله آرمان شهر*، شماره ۳۳، ۱۰۵-۹۱.
۱۴. دانش پایه، نسا؛ حبیب، فرح؛ و طغیانی، شیرین. (۱۳۹۶). تبیین فرایند شکل‌گیری حس مکان در توسعه جدید شهری (منطقه ۴ شهرداری تهران). *فصلنامه مطالعات ملی*؛ شماره ۴، ۱۳۷-۱۵۵.
۱۵. رحیمی، روح‌اله؛ انصاری، مجتبی؛ بمانیان، محمدرضا؛ و مهدوی نژاد، محمد جواد. (۱۳۹۹). ارزیابی تاثیر مولفه های کالبدی بر حس دل‌بستگی به مکان در فضاهای جمعی مجتمع های مسکونی منتخب تهران. *نشریه علمی باغ نظر*، دوره ۱۷، شماره ۸۳-۳۰.
۱۶. رضایی، سولماز؛ رفیعیان، مجتبی؛ و ارغان، عباس. (۱۳۹۵). ارزیابی تاثیرپذیری حس تعلق شهروندی از حس مکان با تاکید بر مولفه معنایی آن؛ نمونه موردی: شهر جدید پردیس. *مدیریت شهری*، شماره ۴، ۴۱-۶۴.
۱۷. رهروی پوده، ساناز؛ و تدین، بهاره. (۱۴۰۱). تبیین عوامل موثر بر حس تعلق به مکان و ارزیابی شاخص‌های پایداری اجتماعی در بافت تاریخی (مورد مطالعه: محله جویباره اصفهان). *پژوهش‌های معماری اسلامی*، ۱۰ (۳)، ۱۰۶-۸۶.
۱۸. سلطانی، علیرضا؛ و حاتمی گلزاری، الهام. (۱۴۰۰). تحلیلی بر مولفه های تبیین کننده حس تعلق مکانی در محلات نوبنیاد شهری مطالعه موردی: محله ی باغچیان تبریز. *جغرافیا و توسعه فضای شهری*، شماره ۱۴، ۳۷-۵۵.
۱۹. شیبانی، مهدی؛ و پورسلیمان امیری، زهرا. (۱۳۹۶). نقش محیط طبیعی در ایجاد حس مکان در مسکن شهری، منظر، شماره ۴۱، ۴۶-۵۹.
۲۰. صادقی فرشته، رویا؛ دانشگر مقدم، گلرخ؛ و دژدار، امید. (۱۳۹۱). بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع های مسکونی و حس دل‌بستگی به مکان در بین ساکنین. *مدیریت شهری*، شماره ۲۰، ۲۵۳-۲۶۴.
۲۱. صالحی بالادهی، عالمه؛ هاشم نژاد آبرسی، فاطمه؛ و حسین پور بهنمیری، صابر. (۱۴۰۲). معماری، تعلق به مکان و سرمایه‌های اجتماعی. *نشریه علمی تخصصی شبک*، شماره ۴، ۳۱-۴۰.
۲۲. طهماسبی زاده، فرشاده؛ و سلیمانی، حسین. (۱۴۰۰). تحلیل وضعیت و رابطه رضایت و حس تعلق مکانی در محله‌های شهری مطالعه موردی: محله فردوان شهر اصفهان. *فصلنامه علمی پژوهش و برنامه ریزی شهری*، شماره ۴۷، ۱۶۶-۱۴۹.
۲۳. ضابطیان، الهام؛ و خیرالدین، رضا. (۱۳۹۷). سطوح حس مکان در فضاهای شهری (نمونه موردی: میدان امام خمینی و امام حسین تهران). *دانش شهرسازی*، دوره ۲، شماره ۲، ۶۳-۴۷.
۲۴. عنابستانی، علی اکبر؛ و فعال جلالی، امین. (۱۴۰۰). تأثیر سبک معماری بر ارتقای حس تعلق مکانی در سکونتگاه‌های روستایی (موردشناسی: دهستان کارده شهرستان مشهد). *فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری*، شماره ۳۹، ۴۲-۲۱.
۲۵. عنانهاد، محمود؛ غلامعلی زاده، حمزه؛ و اسدی ملک جهان، فرزانه. (۱۳۹۷). سنجش حس تعلق به مکان و حفظ هویت واحدهای مسکونی در محله شهری، مطالعه موردی: محله قدیمی ساغری سازان رشت.
۱. اجلی، زهره؛ ترابی، زهره؛ و ثبوتی، هومن. (۱۴۰۱). واکاوی تاثیر حس تعلق به مکان در مدارس استثنایی. *فصلنامه کودکان استثنایی*، شماره ۴، ۱۱۶-۱۰۳.
۲. اسدی، احمد؛ حسین آبادی، سعید؛ و مودودی ارخودی، مهدی. (۱۳۹۹). مدلسازی رابطه بین سرزندگی شهری و حس تعلق مکانی در شهر قاین. *فصلنامه علمی پژوهش و برنامه ریزی شهری*، شماره ۴۰، ۱۸-۳۰.
۳. امیری، سید نورالدین؛ رستمی، محمدحسین؛ و دانائی فر، سمانه. (۱۴۰۱). ارزیابی عوامل مؤثر بر حس تعلق شهروندان به فضاهای شهری مطالعه موردی: میدان انقلاب بندر بوشهر، *مجله پژوهش‌های جغرافیایی برنامه ریزی شهری*، شماره ۱۰، ۱۴۹-۱۶۴.
۴. بهرام پور، عطیه؛ و مدیری، آتوسا. (۱۳۹۴). مطالعه رابطه میان رضایت‌مندی ساکنان از محیط زندگی و میزان حس تعلق آنها در مجتمع مسکونی بلند مرتبه شهرک کوثر تهران. *نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی*، شماره ۲، ۸۵-۹۴.
۵. پامیر، ساسی. (۱۹۸۸). *آفرینش مرکز شهری سرزنده؛ اصول طراحی شهری و بازآفرینی*. (مصطفی بهزادفر و امیر شکیبا منش، مترجم). انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، چاپ دوم، تهران.
۶. پرتوی، پروین. (۱۳۸۱). مکان و بی مکانی رویکردی پدیدار شناسانه. *هنرهای زیبا*، شماره ۱۴، ۵۰-۴۰.
۷. پورجعفر، محمدرضا؛ ایزدی، محمدسعید؛ و خبیری، سمانه. (۱۳۹۲). دل‌بستگی مکانی؛ بازشناسی مفهوم، اصول و معیارها. *هویت شهر*، شماره ۲۴، ۴۳-۶۴.
۸. جعفری پور، سیدفرید؛ و فروتن، منوچهر. (۱۳۹۶). ارزیابی دل‌بستگی به مکان: تبیین عوامل و شاخص‌ها. *مطالعات محیطی هفت حصار*، شماره ۱۳، ۷۶-۶۳.
۹. جوان فروزنده، علی؛ و مطلبی، قاسم. (۱۳۸۹). مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن. *هویت شهر*، شماره ۸، ۳۸-۲۷.
۱۰. حبیبی، داوود؛ حبیبی، دینا؛ کسالایی، افسانه؛ گر جی پور، فاطمه؛ و توکلی، مهرداد. (۱۳۹۷). تبیین حس تعلق به مکان و هویت در فضاهای شهری با تاکید بر بازارهای سنتی. *معماری شناسی*، شماره ۳، ۸-۱.
۱۱. حبیبی، داوود؛ رحمانی، ابولفتح؛ کسالایی، افسانه؛ و افتخاری یوسف آباد، سید جمشید. (۱۳۹۷). کنکاشی پیرامون مولفه های اثرگذار در ایجاد حس تعلق به مکان در فضاهای شهری (با تاکید بر مولفه های کالبدی و محیطی). *پژوهش‌های مکانی-فضایی*، شماره ۳، ۸۰-۶۸.
۱۲. حق پرست، فرزین؛ آصفی، مازیار؛ و ابی زاده، الناز. (۱۳۹۸). تاثیر مولفه های هویت مکان بر حس تعلق به مکان؛ مطالعه بازار تاریخی تبریز. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، دوره ۳۴ (۳)، ۳۰۴-۳۱۲.

۳۹. نژاد ابراهیمی، احد؛ و شیخ الحکامی، محمد. (۱۴۰۰). اثر توالی سلسله مراتب در آفرینش حس تعلق به مکان مساجد تبریز. فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی، شماره ۳۳، ۷۵-۵۹.
40. Abou-Shouk, M., Zoair, N., EL-Barbary, M. N., & Hewedi, M. (2017). Sense of place relationship with tourist satisfaction and intentional revisit: Evidence from Egypt. *International Journal of Tourism Research*, 20, 172-181.
41. Adewale, B. A., Ibem, E. O., Amole, S. A., & Adeboye, A. B. (2020). Place attachment in Nigerian urban slums: Evidence from inner-city Ibadan. *Cities*, 107.
42. Altman, I., & Low, S. (1992). *Place Attachment*. New York: Plenum
43. Cross, J. E. (2001). Private Property Rights versus Scenic Views: A Battle Over Place Attachments. *Conference Human Dimensions of Natural Resources in the Western U.S.* 52-63.
44. Escalera-Reyes, J. (2020). Place Attachment, Feeling of Belonging and Collective Identity in Socio-Ecological Systems: Study Case of Pegalajar (Andalusia-Spain). *Sustainability*, 12, 1-22.
45. Ghafourian, M., & Hesari, E. (2017). Evaluating the Model of Causal Relations Between Sense of Place and Residential Satisfaction in Iranian Public Housing (The Case of Mehr Housing in Pardis, Tehran). *Social Indicators Research*, 139, 695-721.
46. Gokce, D., & Chen, F. (2021). Multimodal and scale-sensitive assessment of sense of place in residential areas of Ankara. *Journal of Housing and the Built Environment*, 36, 1077-1101.
47. Hashemnezhad, H., Heidari, A. A., & Mohammad Hoseini, P. (2013). Sense of Place and Place Attachment. *International Journal of Architecture and Urban Development*, 3, 5-12.
48. Hernández, B., Hidalgo, M. C., Salazar-Laplace, M. E., & Hess, S. (2007). Place attachment and place identity in natives and non-natives. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 310-319.
49. Huang, X. U., Zhao, B. O., Liu, Y. e., & Xue, D. (2019). Belonging to a Place: An Analysis of the Perceptions of rural to Urban Migrants in China. *Geographical Review*, 110, 406-424
50. Hummon, D. M. (1992). Community attachment: local sentiment and sense of place, In I.
51. Kitchen, P., & Gallina, M. (2015). Sense of belonging to local community in small to-medium sized Canadian urban areas: a comparison of immigrant and Canadian-born residents. *BMC Psychology*, 28, 2-17.
52. Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of environmental psychology*, 31, 207-230.
53. Norberg-Schulz, C. (1997). *The Phenomenon of Place* Princeton Architectural Press, New York
54. Pretty, G., Chipuer, H. M., & Bramston, p. (2003). Sense of place among adolescence and adults in two rural Australian towns: The discriminating features of place attachment, sense of community and place dependence in relation to place identity. *Environmental Psychology*, 23, 273- 287.
55. Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*, Pion, London.
56. Song, Z., & Soopramanien, D. (2018). Types of place attachment and pro-environmental behaviors of urban residents in Beijing. *Cities*, 84, 112-120.
57. Steele, F. (1981), *The sense of place*, Boston, CBI Publishing Company.
- پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، شماره ۱، ۸۸-۷۳.
۲۶. فتح بقالی، عاطفه؛ قاسم زاده، بهنام؛ و محمدی، سمانه. (۱۳۹۵). بررسی ارتباط بین دلبستگی و رضایت مکانی بازدیدکنندگان از منظر تاریخی طبیعی روستای کندوان. مسکن و روستا، شماره ۱۵۵، ۱۴۲-۱۲۷.
۲۷. فلاح، محمد صادق. (۱۳۸۵). مفهوم حس مکان و عوامل شکل دهنده آن. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۶، ۶۶-۵۷.
۲۸. فلاح، محمدصادق؛ کمالی، لیلیا؛ و شهیدی، صمد. (۱۳۹۶). نقش مفهوم حس مکان در ارتقای کیفیت معماری. مجله باغ نظر، شماره ۴۶، ۱۵-۲۲.
۲۹. قشقایی، رضا؛ موحد، خسرو؛ و مضطرزاده، حامد. (۱۳۹۷). تدوین معیارهای طراحی منظر شهری در راستای برانگیزش حس تعلق به مکان. مدیریت شهری، شماره ۵۰، ۴۳۵-۴۶۰.
۳۰. قلندریان، ایمان؛ و داداش پور، هاشم. (۱۳۹۵). تحلیل الگوهای فضایی مهاجرت بین شهرستانی در فضای سرزمینی ایران. نشریه علمی-پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، شماره ۲۱، ۲۴۶-۲۲۳.
۳۱. کاملی، محسن؛ و عظمتی، حمیدرضا. (۱۴۰۰). بررسی میزان ارتباط حس تعلق به مکان و سطح امنیت اجتماعی شهروندان - مطالعه موردی: شهر قم. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، شماره ۶۱، ۲۴۱-۲۵۸.
۳۲. محمد مرادی، آرش؛ یزدانفر، سید عباس؛ فیضی، محسن؛ و نوروزیان ملکی، سعید. (۱۳۹۸). سنجش حس مکان و شناسایی مولفه های مؤثر بر آن در بافت تاریخی تهران (مورد پژوهی: محله تاریخی امامزاده یحیی). مطالعات معماری ایران، شماره ۱۵، ۱۹۱-۱۷۳.
۳۳. محمدنیا قرانی، فاطمه؛ تیموری، مرضیه؛ و خانی زاده، محمدعلی. (۱۳۹۴). تحلیل و ارتباط سنجی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محلات جدید. مطالعات جامعه شناختی شهری، شماره ۱۵، ۱۸۲-۱۵۵.
۳۴. مجتبی، سیده مریم؛ مطلبی، قاسم؛ و قدوسی فر، سیدهادی. (۱۴۰۰). واکاوی عوامل مؤثر در ایجاد دلبستگی به مکان در بازار (نمونه موردی: بازار تجریش). نشریه علمی پژوهش‌کنده هنر، معماری و شهرسازی نظر، شماره ۱۰۵، ۴۸-۳۳.
۳۵. مطلق، معصومه؛ و فرهادی پور، نگین. (۱۳۹۹). بررسی رابطه توسعه پایدار اجتماعی و حس تعلق مکانی در شهر بروجرد. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، شماره ۴، ۱۰۹-۱۲۰.
۳۶. میرزاحسین، سارا؛ احمدی، ملیحه؛ و ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۴۰۰). ارزیابی زیست‌پذیری مبتنی بر متغیرهای حس تعلق به مکان مطالعه موردی: منطقه ۱ کلان‌شهر تهران. پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، شماره ۲۵، ۳۶۱-۳۸۵.
۳۷. میرغلامی، مرتضی؛ و آیشم، معصومه. (۱۳۹۴). ارائه مدل مفهومی ارزیابی حس مکان بر اساس مولفه های کالبدی، ادراکی، عملکردی و اجتماعی. مطالعات شهری، شماره ۱۹، ۸۰-۶۹.
۳۸. نادى، الهه؛ و کیان ارثی، منصوره. (۱۴۰۱). تبیین و اولویت‌بندی ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی از منظر دانشجویان با بررسی چند نمونه‌ی موردی. فصلنامه علمی معماری و شهرسازی صّفه، شماره ۱۰۰، ۸۳-۵۷.

Explanation the Factors Influencing Sense of Belonging to a Place in Planned Urban Neighborhoods Using Structural Equation Modeling (Case Study: Jahid Shahr Neighborhood of Mashhad)

Iman Ghalandarian: Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Architecture and Urbanism, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Fatemeh Mirzaeian: Master's student in urban design, Department of Urbanism, Faculty of Architecture and Urbanism, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Abstract

The sense of belonging to a place expresses a deep emotional connection between a person and a place, which means that a person defines himself with the place and considers his identity as a result of it. In today's societies, where the identity crisis is one of the problems facing urbanization, especially in new developments, residential neighborhoods can be responsible for a part of the meaning and identity burden of cities, whose residents have a sense of responsibility, commitment and belonging to their neighborhood and surrounding environment. have and consider themselves part of the place. Such a feeling, by expanding the spirit of participation and interaction with the place, leads to creating common concerns among residents and increasing the level of social sustainability in new urban developments.

This research is based on the paradigm of positivism, in accordance with the considerations of quantitative methodology of descriptive and analytical type, and according to the focus on the purpose of clarifying the concept of sense of belonging to a place and explaining its related components and indicators, it was carried out in three stages. In the first stage, by reviewing the history and literature of the subject, analyzing the content of the researches, the dimensions, main components and indicators of the sense of belonging to the place were defined, and then the theoretical model of the sense of belonging to the place was formulated. In the second stage, 195 samples were randomly selected from the residents of Jahidshahr neighborhood by the survey method using the questionnaire tool. In the third step, using structural equation modeling in AMOS software, the impact of each component on the sense of belonging to a specific place and the causal relationships between the components of the sense of belonging to a place were determined by path analysis. In this research, in order to increase the validity of the data, by considering the effects of the control variable, the effect of economic factors has been controlled to measure the impact of indicators of sense of belonging to the place in Jahid Shahr neighborhood. The research findings demonstrate that the semantic-perceptual component (satisfaction, perception of place, identity, and personality) has the highest impact on the sense of belonging to the place in JahidShahr neighborhood. Following that, the individual-social components (interaction with the place, duration of residence), physical-territorial components (accessibility, location, visual richness, visual proportions), and activity-functional components (comfort, flexibility, access to facilities) hold significance as well.

Causal relationships between the components of sense of belonging to a place and correlation coefficients in the form of path analysis model show that "physical-contextual" component as an independent variable has an effect on the "individual-social" and "activity-functional" components, and the two components "individual-social" and "functional-functional" as mediating components affect the "perceptual-meaning" component. According to this model, in addition to the direct effect on the perceptual meaning component, the "functional-activity" variable is also effective on the "individual-social" and "functional-activity" components. Therefore, by increasing the indices of "activity-functional" and "individual-social" components, the "perception-meaning" component also increases.

Keywords: Jahid Shahr, Sense of belonging to place, Planned neighborhood, structural equati.

* Corresponding Author Email: ghalandarian@um.ac.ir